

BOMMEL LITERATUURGIDS

Klaas Driebergen & Hugo Klooster

Bommel literatuurgids

Een overzicht van tachtig jaar Bommelstudie

MET CITATEN EN ILLUSTRATIES VAN MARTEN TOONDER

2020

Uitgeverij Klaas Driebergen
Ouderkerk aan de Amstel

Dit boek is gedrukt op papier met een FSC-keurmerk. Dit betekent dat er tijdens de productie daarvan sprake is van verantwoord bosbeheer.

Copyright teksten © 2020 Klaas Dribergen en Hugo Klooster
Copyright citaten en illustraties Marten Toonder © 2020 Stichting
Het Toonder Auteursrecht
Copyright voorwoord © 2020 Hans Matla
Omslagillustraties Marten Toonder
Omslagontwerp en vormgeving Klaas Dribergen
Druk Grafistar, Lichtenvoorde
ISBN 978 90 826855 6 5
NUR 620, 360

Heer Bommel had zich die avond teruggetrokken in zijn studeervertrek en enige ontspanningslectuur uitgezocht. Met een diepe zucht maakte hij het zich gemakkelijk en begon te lezen.

(De grootgroeiers, BV 30, 374)

Inhoud

Voorwoord door Hans Matla	6
Inleiding	8
Literatuuroverzicht	19
Afkortingen	20
Overzicht boeken	21
Chronologische literatuurlijst	28
Indexen	237
Index verhalen	238
Index figuren	252
Index zaken en begrippen	264
Index personen	297
Index auteurs	307
Over de samenstellers	320

Literatuuroverzicht

MARTEN
VONDER
@2023

Overzicht boeken

Hieronder alle boeken ('monografieën') die er zijn verschenen over Toonder en zijn werk, alsmede enkele speciale Toondernummers van tijdschriften.

Dezelfde titels staan ook in de chronologische lijst. Daarin zijn deze gemarkeerd met het teken ■. Zie aldaar voor eventuele extra bibliografische details, verwijzingen naar recensies en dergelijke.

Over de persoon en het leven van Marten Toonder; Toonder Studio's

MARTEN TOONDER: *Autobiografie 1912–1998*. Amsterdam: De Bezige Bij, 1998. 1173 p. Bevat: *Vroeger was de aarde plat (1912–1939)*, *Het geluid van bloemen (1939–1945)*, *Onder het kollende meer Doo (1945–1965)*, *Tera (epiloog)*. 2e herziene druk 2010. 1067 p. (Toonders levensverhaal, door hemzelf verteld)

WIM HAZEU: *Marten Toonder. Biografie*. Amsterdam: De Bezige Bij, 2012. 735 p. (de grote biografie over Toonders leven en werk)

KLAAS DRIEBERGEN (samenst.): *Marten Toonder. Een dubbel denkraam*. Schrijversprentenboek 57. Amsterdam: De Bezige Bij, Den Haag: Letterkundig Museum, 2012. 184 p. (leven en werk van Toonder in foto's, tekeningen en andere documenten, met bijschriften)

ERIK DE GRAAF EN DICK WELSINK: *Een dubbel denkraam. Marten Toonder, een hommage*. Den Haag: Letterkundig Museum, 2012. 24 p.

(boekje bij Toonder-tentoonstelling in het Letterkundig Museum, tekeningen Erik de Graaf; beknopt overzicht van leven en werk)

EISO TOONDER: *Portret van Phiny Dick, illustratrice en schrijfster naast Marten Toonder*. Zwolle: Wbooks, 2012. 71 p. (leven en werk van Toonders echtgenote)

FRANK VAN HARTINGSVELD (samenst.): *De tao van Toonder. De denkwereld van Marten Toonder*. Den Haag: Panda, 2005. 126 p. (uitspraken van Toonder over zijn denkwereld, over Ierland en over zijn werk)

ROBIN LUTZ: *Marten Toonder. Een heer vertelt*. Rotterdam: Synthese, 2011. 286 p. Herziene uitgave: *Marten Toonder. Eerste en laatste gesprekken. Een heer vertelt 1993–2005*. Amsterdam: Uitgeverij L, 2013. 314 p. (uitvoerige gesprekken met Toonder uit 1993–1994 en 2003–2005 over leven, werk, levensbeschouwing, ouderdom e.a.)

KLASKE KASSENBERG: *Dat moet ik Marten Toonder vertellen*. Soesterberg: Aspekt, 2011. 101 p. (beschrijft haar vriendschap met Toonder tijdens de laatste jaren van diens leven)

JACQUELINE ZIRKZEE: *Toonder in Leiden*. Waddinxveen: Stichting Beeld voor Beeld i.s.m. mevrouw Kern, 2012. 71 p. (de jaren dertig, het vroege werk)

Chronologische literatuurlijst

1941

(LÜCKER, JOOP): 'In het ouderlijk huis van Tom Poes, een kat van goeden zeemanshuize', *De Telegraaf* 1 oktober 1941. Ook in: Henk Mondria, *Bommelbibliografie* (2e druk 1974), p. 19–20.

1942

BEISHUIZEN, P.: 'De loopbaan van een poes', *Unicum* nr. 35 (1942).

Ook in: *Clubblad MTVC* nr. 27 (maart 1998), p. 8–9. (oer-Tom Poes)

'Tom Poes op reis', *De Telegraaf* 28 januari 1942. (onderbreking dagstrip wegens 33-stedentocht)

'Tom Poes wordt verfilmd. Teekenstudio te Amsterdam, onder leiding van Toonder en Geesink', *De Telegraaf* 30 december 1942.

1944

'Als Tom Poes thuis is', *De Telegraaf* 24 mei 1944. [BZ] (Tom Poes woont bij het gezin Toonder) (vgl. Koijsck 2012-2)

'Tom Poes en de toovertaart', *Utrechtsche Courant* 8 januari 1944. (kinderspel met zang)

'Tom Poes verklapt iets', *De Telegraaf* 12 augustus 1944. [BZ] (aankondiging De Chinese waaier) (vgl. Koijsck 2012-2)

'De Tom Poes-familie', *De Telegraaf* 17 mei 1944. [BZ] (Tom Poes woont bij het gezin Toonder) (vgl. Koijsck 2012-2)

1945

'Gesprek met Marten Toonder', *Filmwereld* nr. 9/10 (1 januari 1945). Ook o.d.t. 'Exclusief Filmwereld-interview' in: *Toondertijd* nr. 62 (december 2006), p. 3–5. (int.; Tom Poes, arbeidsinzet, illegaliteit)

1947

'Marten Toonder baas van Tom Poes', *Het Parool* 18 april 1947. (Tom Poes-strip mag verschijnen in andere bladen dan *De Telegraaf*)

'Tom Poes koos ander domicilie', *Provinciale Drentsche en Asser Courant* 18 april 1947. (*De Telegraaf* heeft geen monopolie op Tom Poes-strip)

'Tom Poes staat terecht', *Het Parool* 14 april 1947. (Toonder wil af van wachtgeld van *De Telegraaf*; zie ook 'Marten Toonder baas van Tom Poes' 1947)

TOONDER, MARTEN (1): 'Iets over de geboorte en den levensloop van Tom Poes', *Zondagsvriend* 20 februari 1947. Ook in: dez., *Heer Bommel en ik. Essays over Bommel en Tom Poes en over strips* (2017), p. 18–20. (zie ook *How Tom Puss was born and how he lives* 1953)

TOONDER, MARTEN (2): 'Komt Tom Poes terug? Exclusief onderhoud met den heer Van Bommelstein. Het dagboek van Ollie B. Bommel', *de Volkskrant* 8 maart 1947. (gefingeerd gesprek over hervatting Tom Poes-strip in *de Volkskrant*)

1948

'E.v.A.': 'Tom Poes, slecht', *de Volkskrant* 19 juni 1948. (ingezonden brief: te veel criminaliteit in de Tom Poes-strip, sprookjessfeer is weg; De geheimzinnige sleutel, De grootgroeiers; naschrift van MARTEN TOONDER; vgl. J.C.M.T. 1948 en mevr. M.J. P.-K. 1948)

'Heer Bommel en Tom Poes. Geslaagde première in de Kurzaal', *Het Binnenhof* 22 juni 1948. (kindervoorstelling met ballet; De watergeest)

'Kinderklucht met kikkers', *Het Vrije Volk* 14 juli 1948. (jeugdvoorstelling met heer Bommel en Tom Poes als kikkers)

'P.-K., MEVR. M.J.': 'Tom Poes, goed', *de Volkskrant* 26 juni 1948. (ingezonden brief: juist sprookjes zijn wreed)

'Een rare ontmoeting. Tom Poes komt naar Curaçao', *Amigoe di Curaçao* 27 maart 1948. (begin dagstrip)

'J.C.M.T.': 'Tom Poes, goed', *de Volkskrant* 19 juni 1948. (ingezonden brief; De grootgroeiers)

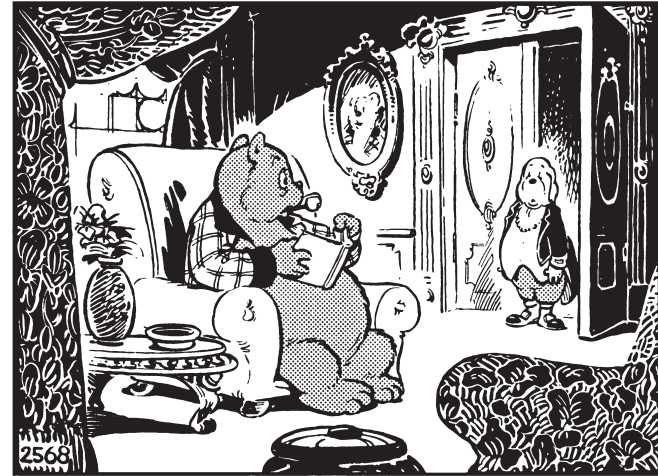
'Tom Poes', *De Vrije Pers* (Surabaja) 1 december 1948. (begin Tom Poes-strip in *De Vrije Pers*)

'Tom Poes keert terug', *Ons Vrije Nederland* jrg. 7 nr. 26 (juni/juli 1948), p. 2. (hervatting Tom Poes-strip)

'Tom Poes en Ollie B. Bommel in een spiegelavontuur', *Dordts Nieuwsblad* 8 april 1948. [DDB] (kinderklucht, De betoverde spiegel)

1949

(BERTINA, B.J.): 'De vader van Tom Poes, Marten Toonder: pionier van het beeldverhaal – bron van vibrerende humor – Europees kindervriend', *de Volkskrant* 10 september 1949. Bekorte versie in *Het Nieuws/Algemeen Dagblad* 4 maart 1950. O.d.t. 'Een Europees kindervriend' in: J.M. Lücker (samenst.), *Dag in dag uit. Een prisma van tien jaren actualiteit bijeengelezen uit de Volkskrant* (Utrecht:

Diezelfde middag zat heer Ollie rustig in zijn gemakkelijke stoel een goed boek te lezen, toen de bediende Joost binnentrad.

'Excuseer, heer Olivier,' sprak de trouwe knecht, 'er is een heer aan de deur om u te spreken.'

'Wat is dat nu vervelend,' zei heer Ollie klaaglijk. 'De schurk staat net op het punt zijn masker af te zetten. Ik kan niet gestoord worden, Joost! Als ik werk, ben ik niet thuis, als je begrijpt wat ik bedoel!'

(De kniphoed, BV 66, 2568)

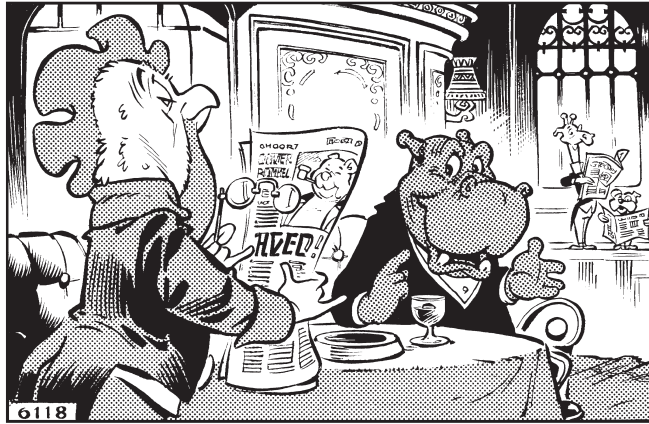

- wereldbeeld, burgerlijke staat, woning; Argus)
- SCHAAF, HENK: 'Pompen of schrobben, 't is Bommel om 't even', *Het Vrije Volk* 15 september 1977. (economie; lezingen Erasmus Universiteit)
- SCHRAMA, WILLEM: 'Tienduizend maal Bommel', *Trouw* 14 september 1977.
- SPOEL, KLAAS VAN DER (1): 'Thijs IJs stond in *NvhN*', *Nieuwsblad van het Noorden* 15 september 1977. (vanaf maart 1934)
- SPOEL, KLAAS VAN DER (2): 'Thijs IJs van Marten Toonder (II)', *Nieuwsblad van het Noorden* 8 oktober 1977. (reactie op Van Wijchgel)
- 'Stoeien op de nullijn op feest van heer Bommel', *Leeuwarder Courant* 15 september 1977. (lezingen Erasmus Universiteit; economie)
- STRATEN, HANS VAN: 'Toonders eerste beer', *Stripschrift* nr. 98 (februari 1977), p. 23. (Thijs IJs)
- '10.000 (tienduizend) x Tom Poes: Heer Bommel jubileert', *NRC Handelsblad* 14 september 1977. (div. figuren, citaten; De gekikkerde vorst)
- TOONDER, MARTEN: 'Vertellen, een vermomde behoefte aan communicatie', in: H.R. Mondria, *Bommelbibliografie 1978* (1977), p. 9–20. Ook in: *Stripschrift* nr. 100 (mei/juni 1977), p. 29–33, en in: Rob van Eijck e.a. (red.), *De taal van het beeldverhaal* (Amsterdam: Het Stripschap, 1989), p. 30–34, en in: Marten Toonder, *Heer Bommel en ik* (2017), p. 59–75. (oorspr. lezing voor Studium Generale Utrecht, 2 november 1976; ook o.d.t. 'Marten Toonder vertelt over zijn werk' in: André Klukhuhn, *Volksverhalen. Sprookjes, fabels, mythen, sagen en legenden*. Syllabus Rijksuniversiteit Utrecht, 1976) (ontstaan, ontwikkeling en karakter heer Bommel en Tom Poes, archetypen)
- 'Universitaire hulde voor heer Bommel', *Nieuwsblad van het Noorden* 15 september 1977. (prof. Heertje)
- VANDAMME, ARSÈNE: 'Marten Toonder weigert fabrieksmatig te tekenen. Expositie in De Muzeval', *Emmer Courant* 29 januari

1977. [TA] (theater De Muzeval, Emmen)
- VERHOEVEN-VAN RAAMSDONK, C.: 'Tom Poes en de tere heer', *Nederlands Bibliotheek- en Lectoriumcentrum* (Den Haag 1977). [TA]
- VERVOORN, A.J.: 'De ziekezoeker en de California-prikker', *PT/Aktueel* 16 november 1977. [TA] (mensen en beroepen met gefingeerde namen; Zwarte Zwadderneel)
- WERKMAN, HANS: 'Marten Toonder vroeger en nu', *Nederlands Dagblad* 27 augustus 1977. (rec. *Hoe vreselijk is dit alles*; div. verhalen; germanismen, anglicismen)
- WESTERKAMP, WOUTER: 'Tom Poes en de jakker-jekker', *Nederlands Bibliotheek- en Lectoriumcentrum* (Den Haag 1977). [TA]
- WIJCHGEL, ANNEKE VAN: 'Thijs IJs van Marten Toonder', *Nieuwsblad van het Noorden* 1 oktober 1977. (Thijs IJs niet de eerste strip van M.T.; zie Van der Spoel)
- 'Zonnige kijk', *Amigoe di Curaçao* 14 januari 1977. (aankondiging)

1978

- 'Als u mij wilt verschonen', *Amersfoortse Courant* 17 november 1978. (rec. *Als u mij wilt verschonen*)
- BROK, HAR: 'Bommelbibliografie 1978', *Stripschrift* nr. 112/113/114 (juni/juli/augustus 1978), p. 64–65. (Mondria; edities)
- HAM, H. VAN DEN: 'Hm', *Prisma-lectuurverlichting*, Voorburg 1978. [TA] (signalering Hm)
- HEERTJE, ARNOLD: *Heer Bommel als theoretisch econoom. Rede, uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van buitengewoon hoogleraar in de bommeliaanse economie aan de Erasmus Universiteit van Rotterdam op 14 september 1977*. Amsterdam: De Bezige Bij, 1978. 24 p. Ook in: *Toondertijd* nr. 116 (juni 2020), p. 32–35. (De bovenbazen, De loodhervormer)
- JANSMA, BERT: 'Marten Toonder moet over de streep', *Leidse Courant* 8 juli 1978. (actie voor heruitgave van vroege verhalen; De Schoonschijners, De volvetters)
- 'RK': 'Bommelserie in gevaar', *Het Parool* 26 juli 1978. (De Bezige Bij)

De middageditie van de krant werd zelfs op de Kleine Club gelezen en daar maakte het nieuws grote indruk op de aanwezigen.

'Parbleu!' mompelde de markies De Canteclaeur verrast. 'Daar staat me deze eh... Bommel alweer in de Rommeldammer. Al die publiciteit is een weinig ordinair.'

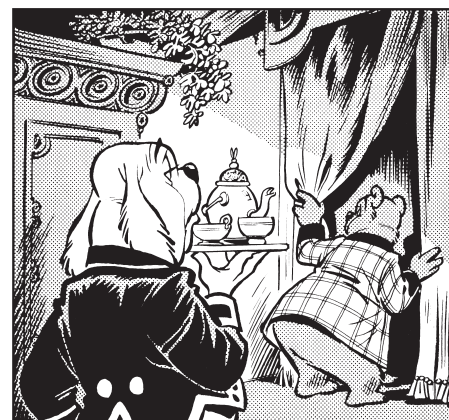
(De heldendaden, BV 120, 6118)

- KEIJSERS, PIET: 'Marten Toonder: de Atlantiër', *Brabants Nieuwsblad* 2 augustus 1978. (opbouw verhalen, taalgebruik)
- KEULS, YVONNE (int.): 'Cabaretier Seth Gaaikema: ik voel me als heer Bommel in een wereld vol Tom Poezen', *Margriet* 6 januari 1978. (Bommelliefde)
- KOOMEN, MARTIN: 'Er sterft een elf', *Vrij Nederland* 26 augustus 1978 (kleurkatern), p. 3–21. Ook in: dez., *Het koninkrijk van de*

nacht. Over dwergen, elfen en andere geesten van aarde, lucht, water en vuur. Amsterdam: Wetenschappelijke Uitgeverij, 1978. 252 p. (rec. 'Elfen' 1979, Maandag 1978; Kleine Volkje, Pikkin, Hocus Pas; De avonturen van Tom Poes, De reuzenvogel, De toornvioletten, De tovertuin)

- MAANDAG, BEN: 'Onze nachten zitten vol vreemde wezens', *Het Vrije Volk* 30 september 1978. (rec. Koomen 1978)
- MEIER, HENK J.: 'Meet Mr. Bumble', *Holland Herald* jrg. 13 nr. 3 (1978), p. 30–35. (ontstaan en ontwikkeling Bommelstrip; beren)
- MENSING, MARTIN (int.): 'Leven tussen de aardmannetjes. Zo woont Marten Toonder', *De Telegraaf* 25 november 1978. (Ierland)
- 'Menu van de feestmaaltijd te Slot Bommelstein'. 1978. [BZ]
- MILTON, FRED: 'Ere wie ere toekom(s)t', *Stripprofiel* jrg. 4 nr. 35 (winter 1978/1979), p. 17–18.
- 'Over de streep', *Trouw* 12 juli 1978. (handtekeningactie van Het Stripschap tot voortzetting reeks vroege verhalen)
- 'Strip in strip', *Drentse en Asser Courant* 17 februari 1978. (Horror de Ademloze)
- 'Stripactie', *De Journalist* 10 augustus 1978. (handtekeningactie van Het Stripschap tot voortzetting van de reeks vroege verhalen)
- 'Strips onder de loep van de wetenschap', *Hoogeveens Dagblad* 18 augustus 1978. [TA] (Bommelkunde; Van Gils, Godthelp, Mendels)
- 'De tekenfilm is een soort droomwereld', *Leeuwarder Courant* 13 juli 1978. (Bert Kroon, directeur Toonder Studio's)
- 'Tom Poes (40 jr) is nog altijd 'een jonge vriend'', *De Limburger* 6 april 1978. [TA] (rec. Hm)
- TOONDER, MARTEN: *De nullijn in de economische praktijk. Oratie vervaardigd door heer Olivier B. Bommel en voorgedragen in de Erasmus Universiteit te Rotterdam op 14 september 1977.* Amsterdam: De Bezige Bij, 1978. 21 p. Ook in: dez., *Het woord als gevoel* (2017), p. 217–230.
- 'Trek Marten over de streep', *Emmer Courant* 8 juli 1978. [TA] (handtekeningactie van Het Stripschap tot voortzetting reeks vroege verhalen)

- ALDERLIESTE, ARNOUD (3): 'Het Citatenmuseum', *Toondertijd* nr. 96 (juni 2015), p. 14. (Scheveningen)
- APON, MARIANNE: 'Dick Matena krijgt eer die 'm toekomt', *De Posthoorn* 3 juni 2015. (tentoonstelling Museum Meermanno, Den Haag)
- BAK, JAAP: 'Nieuw leven voor een heer', *De Gelderlander* 31 januari 2015. (Dick Matena; De Pas-kaart)
- BEER, PETER DE (1): 'Heer Bommel en hunebedden', *Toondertijd* nr. 97 (september 2015), p. 6–7. (De tuttelwurm; vgl. Arentzen e.a. 2003)
- BEER, PETER DE (2): 'Heer Bommel en de knipselcultuur', *Toondertijd* nr. 98 (december 2015), p. 14–16.
- BERG, HENNIE VAN DEN: *Rommeldam: fantasie of werkelijkheid*. Oisterwijk in Beeld (dvd), 2015. [TC]
- BERG, RIEN VAN DEN: 'Plagiërende markies de Canteclaer van Barneveldt', *Nederlands Dagblad* 9 januari 2015. (rec. *Nu is de moen gevangen*; Canteclaer, Joost, Lut Lierelij; De liefdadiger; zie ook Dribergen 2015, Werkman 2015)
- BOED, CORA DE (1): 'Heer Bommel en Tom Poes zijn vrienden door dik en dun, altijd...', *Ons Eiland* 4 juni 2015. [LN] (karakter heer Bommel en Tom Poes)
- BOED, CORA DE (2): 'Prijzen voor de allermooiste tekeningen Bommelwandeling', *Ons Eiland* 4 juni 2015. [LN] (tekenwedstrijd voor basisschoolleerlingen in Den Bommel)
- BOELHOUWER, JOS: 'Bommel als Fries geschenkboek', *Toondertijd* nr. 95 (maart 2015), p. 13. (Friese vertaling van De vergelder 'Bommeltentoonstelling', *De Scheveningsche Courant* 28 januari 2015. [BZ] (Citatenmuseum, Scheveningen)
- BONTHUIS, ANNE: 'Kleine musea grote schatten', *Dagblad van het Noorden* 25 april 2015. (De Bommelzolder)
- BOSCH, H.M.: 'Daar gaat mijn list... inleiding over 'Heer Bommel en de denktank'', *Toondertijd* nr. 98 (december 2015), p. 9, 11–13. (De denktank)
- CORNELISSEN, ARNOUD: 'Van hakkelaar tot succesvol babbelaar', *Dagblad De Limburger* 13 januari 2015. [TA] (succes bij sollicitatie; Het slaagsysteem)
- CREZEE, HANS: 'Ceci n'est pas une pipe', *Toondertijd* nr. 98 (december 2015), p. 8. (Bommelpop zonder pijp)
- DIJKEN, MARTEN VAN: 'Woord vooraf', in: Marten Toonder, *De pieplaaider/De pijpleider* (Leens: Personalialia, 2015), p. 5. (vertaling in het Gronings)
- DIJKSTRA, ALEX: 'Computerspel over verhalen van heer Bommel en Tom Poes uit 1988', *Toondertijd* nr. 96 (juni 2015), p. 6–7. (het spel Schatzoeker door P. Kralt; De wisselschat)
- DIJSSELBLOEM, JEROEN: 'Voorwoord', in: Marten Toonder, *De Ferjilder* (Katlijk: Le Chat Mort, 2015), p. 3. (De vergelder)
- DRAGT, HENK: 'Geheime tekengrapjes', *Toondertijd* nr. 95 (maart 2015), p. 10–11. (De Unistand)
- DRIEBERGEN, KLAAS: 'Toonders plagiaat', *Nederlands Dagblad* 14 januari 2015. (ingezonden brief; Lut Lierelij en Henric van Veldeken; reactie op Werkman 2015, zie ook Rien van den Berg 2015)
- EVERSDIJK, RUTH: 'Plattwalzer von Marten Toonder gibt es nun auch auf Deutsch', *Schweizer Revue* nr. 3 (juni 2015), p. 3. [LV] (Duitse vertaling van Het platmaken)
- FAKEN, GERT: 'Over de echte Roy Wilson. Deus ex machina', *Toondertijd* nr. 100 (juni 2015), p. 6–7. (invloed van de Engelse striptekenaar Wilson op Toonder)
- GEIRNAERT, DIRK: 'Japanse elementen in De vergelder (BV 175)', *Fijne Trillingen* nr. 27 (september 2015), p. 11–15; nr. 29 (november 2016), p. 14. (Het Nieuwe Denken, De vergelder; poëzie van Canteclaer)
- GRAAF, ERIK DE: 'De Groningse roots van Marten Toonder', in: Marten Toonder, *De pieplaaider/De pijpleider* (Leens: Personalialia, 2015), p. 175.
- GRIFFIOEN, HADEWYCH: 'Nu is de Moen gevangen. Alle poëmen van Marten Toonder', *Boekenpost* maart/april 2015, p. 17. (rec. *Nu is de moen gevangen*)
- GRUNBERG, ARNON: 'Open voor alles', in: Marten Toonder, *De*

De schemering viel vroeg die dag – en terwijl de sneeuwvlokken de zwarte grond bedekten, bulderde de wind om de torens van Bommelstein.

Heer Ollie had reeds vroeg de lichten ontstoken en de gordijnen dicht gedaan om het woeden van de elementen buiten te sluiten. Nu zat hij aan de haard een boek te lezen. Maar het viel hem zwaar om zich ontspannen in het geschrevene te verdiepen.

‘Dit is geen goed verhaal,’ prevelde hij, terwijl hij onrustig om zich heen keek. ‘Mijn goede vader zei altijd: “Ollie, jongen, griezilverhalen zijn niet goed voor een gevoelige knaap als jij. Begin er niet aan.” Ach, had ik maar beter naar hem geluisterd...’

Op dat moment sloeg de storm huilend in de schoorsteen en heer Bommel legde rillend zijn lectuur terzijde om op te staan.

‘Eigenlijk is deze kamer slecht verlicht,’ hernam hij. ‘Al die donkere hoeken bevallen me niets. Een heer van mijn stand zou meer aan lichtspreading moeten doen...’

Zo mompelende bewoog hij zich behoedzaam naar het venster – en Joost, die juist met de thee binnentrad, bleef vol verbazing staan.

‘Zoekt u iets, heer Olivier?’ vroeg hij.

‘Iets z-zoeken?’ herhaalde heer Bommel. ‘H-hoezo?’ Hij stiet een gemaakt lachje uit en liet het gordijn terugvallen.

‘Nee,’ sprak hij. ‘Ik zoek niets. Maar ik bedacht net, hoe gemakkelijk zich hier iets zou kunnen verschuilen. Het gordijn bewoog...’

‘Dat is de tocht,’ verklaarde de bediende glimlachend. ‘Er staat een sterke wind, als ik zo vrij mag zijn.’

(De niks, BV 97, 4478)

Index verhalen

De verhalen van de Bommelsaga (dit zijn de verhalen uit de dagbladen) werden kort gekarakteriseerd door Marten Toonder in zijn voorwoorden bij de reeks *Heer Bommel. Volledige werken. De dagbladpublicaties* van uitgeverij Panda (de 'Bruine Reeks'). Deze karakteristieken zijn ook opgenomen in Marten Toonder, *Heer Bommel en ik* ('Voorwoorden bij alle 177 Bommelverhalen', 2017). Voorts zijn er samenvattingen door Eiso Toonder en Wim Hazeu in de deeltjes van de 'Blauwe Reeks' van De Bezige Bij (resp. 2008–2014 en 2014–2018) en door Willem Feltkamp in *Een helder en handzaam overzicht. Wegwijzer bij de Blauwe Reeks*. Peter Schlingemann (2010) geeft in *Als men mij volgen kan ook* (korte) samenvattingen van alle saga-verhalen. In *Nu begrijpt u wat ik bedoel!* (door Jack Didden, Erik Können en Paul Verhaak, drie delen, 2020–2021) worden alle saga-verhalen samengevat en nagezien op verschillen tussen de dagblad- en de boekeditie. Uitspraken van Tom Poes in alle saga-verhalen: Bosch 2019-5. Tenslotte bevat de internet-encyclopedie *Wikipedia* (soms uitgebreide) karakteristieken van verhalen uit de Bommelsaga en een 'Lijst van verhalen van heer Bommel en Tom Poes'. Naar deze overzichten en samenvattingen is niet steeds verwezen in de onderstaande titellijst; dat zou leiden tot eindeloos veel herhaling. Dus als de gebruiker van onze *Literatuurgids* wil weten wat er allemaal over *Solfertje* of *Het kukel* is geschreven, kan hij niet volstaan met het raadplegen van onderhavige titellijst, maar zal hij ook de hiervoor vermelde overzichten moeten raadplegen.

Donald Duck-verhalen 'Strips' 1969; Storm van Leeuwen 1972-1, 1972-2; Van der Hoef 1974-3; Den Boef 1982; Schilders 1982; Welling 1982-3; Bierman 1988-1 (ballonstrip); Bierman 1988-2; Nijmeijer 1988-1; Van Ginneken 1990; Beyrand 1995-1; Kemps 1998-2; De Bruijn 1999-2; Van Brummelen 1999; Gulpen 1999; Van Helden 1999; Van Helden/Van Eijck 1999; Hemelrijk 1999; Junte 1999; Takken 1999; Talens 1999; 'Tom Poes en heer Bommel terug in Donald Duck' 1999; De Bruijn 2000-1, 2001-2; Matla 2003; De Bruijn 2006-2, 2006-3 (tekenaars), 2006-4; ■ Klok/Klooster 2010 (ursalia); Koijsck 2011-3; Schouten 2012; Van Eijck 2013; Alderlieste 2014-1; Alderlieste 2017-1; ■ Van Eijck/Van der Nol 2017; De Vries 2017–2019; Schulte 2018; De Boer 2019-2, 2019-3; 'Lijst van verhalen van heer Bommel en Tom Poes' (Wikipedia); *Wikipedia* (samenvatting van negen ballonstripverhalen)

Revue-verhalen Tjoeng 1982; Beyrand 1995-1; Meppelink 1996; Snoodijk 1996; De Bruijn 2003; De Bruijn 2006-3, 2006-4; Alberts 2007; ■ Klok/Klooster 2010 (ursalia); Alderlieste 2014-1; ■ Van Eijck/Van der Nol 2017; De Vries 2017–2019

Vroege verhalen Bertina 1949; Marsman 1959; 'Nieuwe Toonderboekjes' 1963; Jan Gerhard Toonder 1969; 'Oer Tom Poes' 1970; 'Oerpoezen' 1970; De Bree 1971; Geel 1971; Berger 1973 (toverwereld); Laurens 1973; Ellenbroek 1974; Van der Hoef 1974-2; Van der Hoef 1975; Jansma 1975; Plantema 1975; Loes Smit 1975-2; 'Tom Poes' 1975; 'Vroeger' 1975; Zijp 1975; Bosma 1976; Kuijer 1976; Oudejans 1976; Loes Smit 1976; 'RK' 1977; Oudejans 1977; Jansma 1978; Kousemaker 1984; De Bree 1985; Mulder 1985-1; Matla 1988-2; 'Heer van stand en Tom Poes' 1989; Buve 1990/1991-4

ten 1968; Holsbergen 1968; Richard 1968; Steen 1968; Flanegien 1969; *Analyses* 1981/1982; Wolkers 1992; Ott 1994; Molenaar 2016; Driebergen 2020-a69

De wispen Van der Hoef 1974-3; De Bruijn 2006-3

De wisselschat Steinz 1998; Portman 2004; Post 2012; Dijkstra 2015; Sybrandy 2016-2; Geirnaert 2017; Oosterheert 2017-1; Bosch 2019-1

De wiswassen zie: De geweldige wiswassen

De woelwater Klein 2012-1; Alderlieste 2017-1; ■ Van Eijck/Van der Nol 2017

De wonderdokter Marten Toonder 1963-2; ‘RK’ 1977; Vermaat 2015; De Boer 2016-4; Sybrandy 2017-4; Driebergen 2020-a57; Sybrandy 2020-1

Het wonderkind De Boer 2018-1

De wonderschoenen Lommers 1996 (Afrikaanse vertaling); On- vlee 1998; Driebergen 2019-a37

De wraakgier Muller 1956; ■ Godthelp 2009; *Brandweercitaten* 2012; Driebergen 2020-a55

Het wroeg-wezen tante Fien 1952; Jantje en Truusje 1952; Weda 1952; Wibier 1996; Driebergen 2008; De Boer 2018-3

De zeebodemschat zie: De schat op de zeebodem

De zeeslang Loes Smit 1976; Mahnke 1998 (Duitse vertaling); De Boer 2017-1

De zelfkant Van den Ham 1985-2; ‘Soms verstout ik mij’ 1985; Heijboer 1986; Boom 1994; De Bruin 1995; Ten Berge/Van Hartingsveld/Matla 1996; Van der Hoeven 1998; Oosterheert 2003-2, 2003-5; Piët 2003; Uitgeest 2004-2; Driebergen 2008-1, 2008-4; Können 2008-1, 2008-2; ■ Godthelp 2009; Driebergen 2012-2; Können 2012; Post 2012; Van Vlastuin 2012-2; Sybrandy 2017-5, 2018-3, 2019-1

De zieke hertog Anbeek 1968; Terink 1974; Middag 1998-2; De Boer 2018-5; Sybrandy 2020-1

De zonnige kijk Hoffman 1976; ‘De zonnige kijk’ 1977; Post 1980; ‘Cliënt van nu’ 1992; Schulte 1994-3; Den Boef 1996; Jongsma

1997 (Friese vertaling); ‘Tom Poes redt Ollie’ 2010; Alderlieste 2013-5; Engelen 2013; Van Ruiten 2013; Vermaat 2015; Sybrandy 2018-2; Van Veen 2018-5 (Friese vertaling); Sybrandy 2020-2

Het zwarte ijs Alderlieste 2013-3

De Zwarte Vleer Alberts 2007

De Zwarte Zwadderneel Van der Ven 1957; Den Besten 1962; De Winter 1969-2; Bulter 1976; Van der Kind 1993; Steinz 1998; ■ Oosterheert 2003-5; Barnhoorn 2010; ■ Driebergen 2012-1; Driebergen 2012-2; ■ Folkers/Kimmerle 2013; Driebergen 2014; Welsink 2017; Van Veen 2018-2 (Zweedse vertaling); Driebergen 2019-a19

De zwelbast Hendricks 1957; De Leeuw-Polak 1957; Den Besten 1962; Theunissen 1963; Arian 1983 (film en verhaal); ‘Bommel-film’ 1983; Montag 1983; Eiso Toonder 1983-1, 1983-2 (film); Ruiter 1988; Hofland 1995; Van Ginneken 1998; Montag 1998; Hofland 2002; Montag 2005; ‘Zwelgje in bloemencorso’ 2005; Montag 2009, 2012

Index figuren

Figuren (algemeen) ‘Noem deze achttien figuren’ 1950 (prijsvraag); Struiving 1961 (lemmingen); Ten Dam 1963 (vaste rollen); Suurmeijer 1967 (div. figuren); Mondria 1969-1 (lijst van figuren en verhalen); Schlichting 1969; Schmidt 1969; Stempels 1969; De Vries/Schmidt 1969 (stripfiguren); Van Egmond 1970 (figuren uit de Bommelstrip in de Amsterdamse/Rommeldamse gemeenteraad); Meijer 1970; Van der Heijden 1974 (hoofdfiguren); Jan Gerhard Toonder 1974; ‘10.000 x Tom Poes’ 1977; Argus 1981; Peter van den Berg 1981; Collier 1982; Magnusson 1982; Van Zoest 1982-2 (karakters en ontwikkeling hoofdfiguren); Douwe de Vries 1983; Evenhuis 1986; Esser 1988; De Leeuw 1989 (carnavalsfiguren); ► Huys 1991 (karakters van div. figuren); ‘In de ban van Bommel’ 1991; Van Istendael 1991; Kotterer 1991; ■ Van Gool/Clemens/Taminiau 1992 (overzicht met illustratie en citaat); Kemps 1993 (lijst van figuren, beroepen); Ykema 1993 (anatomie); Roest 1994; Kemps 1995; Van der Meiden 1996; Kroon 1998-1 (hoofd- en bijfiguren); Reiding 1999 (mensen en dieren); ► Klaasen 2000; ‘Eerbetoen voor Marten Toonder’ 2001 (prent met Bommel-figuren); ■ Oosterheert 2001-1; Verplancke 2001; Van Oudheusden 2002-2; Peter van den Berg 2003 (‘vaste medewerkers’, naaste burens, zwerversfiguren); ■ Oosterheert 2005-2 (lexicon); Schenke 2005 (div. figuren); ‘Toonder en de krant’ 2005 (belangrijkste figuren); Truijens 2005; Van Istendael 2006 (Nederlands karakter); Schouten 2008; Verhaak 2008-6 (figuranten); ■ Verhaak 2011 (parade); Van Straaten 2012 (hoofdfiguren); Abe de Vries 2012 (hoofd- en bijfiguren); Van de Wege 2012-1 (sprookjesfiguren); Oosterheert 2013-1 (taal van div. figuren); Verhaak 2016 (parade);

Alderlieste 2017-4 (hoofdfiguren); Jansens 2018 (dier- en mensfiguren); *De Olivier B. Bommel collectie* 2018 (hoofdfiguren); Baaijens 2019 (alle figuren); Krielaars 2019; ‘Lijst van personages uit Tom Poes’ z.j. (Wikipedia; gestalte, omschrijving, kenmerkende uitspraken); ‘Lijst van verhalen van heer Bommel en Tom Poes’ z.j. (Wikipedia; eerste optreden van de belangrijkste figuren) *Zie ook:* Archetypen, Beren, Dierfiguren (algemeen), Dwergen/Gnomen/Kabouters/Reuzen, Katten, Vrouwelijke figuren

Argus Zaagsma 1974; Ruigrok 1977; Evenhuis 1986; Van Tijn 1986 (uiterlijk, visieloos); Den Boef 1991-2 (voornaam: August); Das 1999; ■ Oosterheert 2001-1 (typemachine); Geraerds 2003-2; Schouten 2008 (dagbladjournalist); Verhaak 2008-3 (iconografie); Sybrandy 2016-1 (kranten en andere media); Willem van Dam 2017 (nieuw opinieblad); ‘O.B.B. te R.’ 2017 (nieuw opinieblad); Den Boef 2018 (beroepsuitoefening); ‘Argus, de biografie’ 2019; ■ Können/Verhaak 2019 (nieuwsjager, rol in de Bommelsaga); Rozendaal 2019 (nieuwsjager van de oude stempel); Van Veen 2019-5 (rec. Können/Verhaak); *Wikipedia* z.j. (sterverslaggever, rat)

Beren Marten Toonder 1962-2 (beer in het beeldverhaal, Rupert Bear = Bruintje Beer, Brer Bear); Sangers 1963 (Winnie de Poeh); Chorus 1969; Kroes 1969 (Winnie de Poeh); Marten Toonder 1969 (Phineas T. Bridgeport); Kaal 1973-1 (Bruintje Beer); Laurens 1973 (Thijs IJs); Nootboom 1973; De Boer 1977 (Bommel en Phineas T. Bridgeport); Van der Spoel 1977-1, 1977-2 (Thijs IJs); Van Straten 1977 (Thijs IJs); Van Wijchgel 1977 (Thijs IJs); Meier 1978

nografie, huwelijk); Klooster 2020-3 (en Tom Poes); *Wikipedia* z.j. (empathische buurvrouw)

Zie ook: Vrouwelijke figuren

Dorknoper, ambtenaar Löwenthal 1953 (hoed en bril); De Leeuw-Polak 1957 (taalgebruik); Paardekooper 1980 (all-round ambtenaar); Vervoorn 1980 (taalgebruik); Alberts 1986 (rang); Van Aartsen 1990 (en bureaucratie); Korthals Altes 1990 (reactie op Van Aartsen); Van der Pol 1990/1991 (bril); Buve 1992-5; Scheeres 1992 (en de burgemeester); Klerkx 1995 (taal); Kroon 1998-1 (correct dienaar van de magistratuur); Agterberg 1999-1 (ideale ambtenaar); ■ Agterberg/Weijman 1999 (voorbeeldig ambtenaar, citaten); Van Amerongen 1999-2 (kandidaat CdK); Crul 1999 (boekdoosje); 'Heer Bommel' 2000; ■ Oosterheert 2001-1; Schnabel 2001 (ambtenarij en samenleving); Verplancke 2001; 'Campagnes' 2002 (saai); Van der Hoeven 2002-1; Sinner 2007 (pleegt verraad); Goekoop 2008 (overheidsdienaar); Verhaak 2008-3 (iconografie); ■ Schlingemann 2010 (star, onkreukbaar); De Kok 2011 (correct dienaar der wet); Zijderveld 2011; Können 2013 (archetype); Hylke 2014 (onthoudboekje); Van der Sanden 2014 (en de wet); Sybrandy 2016-2 (bestuur); Sybrandy 2017-5 (bureaucratie); Driebergen 2019-a25 (en Ierse symboliek); *Wikipedia* z.j. (nauwkeurig, punctueel, onkreukbaar)

Zie ook: Overheid

Duivelfiguren Bibeb 1977; Van der Hoeven 1998 (Satan in Rommeldam); Fraanje 2012; Driebergen 2014-1 (duivelse personages in de Bommelstrip)

Zie ook: Hocus Pas, Ivy de heks, Sickbock, Bijbel/Christendom/Religie, Magie/Mystiek/Occultisme/Astrologie

Dwergen/Gnomen/Kabouters/Reuzen Koomen 1969 (dwergen, kabouters); Koomen 1978 (Kleine Volkje, Pikkin); Maandag 1978 (rec. Koomen); 'Elfen' 1979 (rec. Koomen); Heijboer-Barbas 1981 (Knar); Stoel 1982; Van Overeem 1985 (kabouters); Van Velzen 1985 (tovermannetjes); Le Noble 1986 (dwergen); Kemps 1993 (kobolden, volkjes); Zweekhorst 1994 (de kabouter in kinderboeken);

Zwier 1998 (elfen, Kleine Volkje); Reiding 1999 (dwergen, demonen); ■ Oosterheert 2001-1 (Kleine Volkje); Oosterheert 2004-4 (van Keltische en Germaanse oorsprong); Van der Meiden 2012; Post 2012 (dwergen, kabouters); Driebergen 2019-a38 (reuzen)
Zie ook: Kleine Volkje, Kwetal, Pee Pastinakel, Pikkin

Fanth Mzn, O. Dragt 1993; Verhaak 2008-3 (iconografie); Sybrandy 2016-1 (kranten en andere media); Driebergen 2019-2 (olifanten); Können/Verhaak 2019; *Wikipedia* z.j. (kort lontje)

Grind, Nahum Van den Heuvel 1963 (naam); Buve 1989-3; Schouten 1995; ■ Oosterheert 2001-1; 'Anti-joodse tendensen' 2004; Oosterheert 2004-4; Verhaak 2008-5 (iconografie); Driebergen 2019-a15 (gelijkenis met Marten Toonder)

Grootgrut 'Daar komt Zwadder van' 1983; Van den Broek 1986; Schouten 1986 (status); Marten Toonder 1990-1; ■ Oosterheert 2001-1; Jacob van der Meulen 2007 (uitspraken); Verhaak 2008-3 (iconografie); ■ Schlingemann 2010 (kleingeestig); Driebergen 2019-a14 (oorsprong, driewieler); Driebergen 2019-a18 (comestibles; bestelauto); Driebergen 2019-a31 (driewieler); Driebergen 2019-a35 (kruidenierswinkel); Driebergen 2020-a52 (winkel, naam); *Wikipedia* z.j. (hardwerkende middenstander)

Héloïse (freule van Barneveldt, nichtje van de markies) Engels 1994; De Boer 2019-4

Herbergiers/Horeca Buve 1992-3 (horecanen en etablissementen); Buve 1992-4 (herbergiers en kroegbazen); Kemps 1993 (herbergen, cafés); Engbers 2003 (de horeca-ondernemer als stripfiguur); De Bruijn 2004; *Wikipedia* z.j. (De Gebraden Haan)

Hiep Hieper Wilking 1986 (lafaard); Kroon 1998-1 (nerveus); ■ Oosterheert 2001-1 (gluiperig); Maandag 2002 (niet van 'hieps'); Verhaak 2008-5 (iconografie); Reijnen-De Graaff (astrologie); ■ Schlingemann 2010 (huilerige kruimeldief); Driebergen 2019-a27 (op de fiets); *Wikipedia* z.j. ('Super en Hieper')
Zie ook: Bul Super

Hocus Pas Geel 1971 (gevaarlijkste tegenstander); Peet 1976 (en Wammes Waggel); Domien ten Berge 1977; ■ Mendels 1977;

Index zaken en begrippen

Afrika Rien van den Berg 2013; ■ Folkers/Kimmerle 2013 (animisme)

'Antisemitisme' Van den Heuvel 1963 (bezwaar tegen joodse namen voor de bovenbazen); Huizing 1963 (geen bezwaar); Polak-De Booy 1963 (geen bezwaar); Surig 1963 (vermijd joodse namen); Klein 1995 (Amos W. Steinhacker); De Meij 1995 (joodse handelsgeest); Nigtevegt 1995 (Amos W. Steinhacker); Schouten 1995 (is Amos joods?); 'Anti-joodse tendensen' 2004; Oosterheert 2004-4 (tegen ds. Grandia)

Zie ook: De Bovenbazen, Nahum Grind, Amos W. Steinhacker

Archetypen Marten Toonder 1962-2 (beer als archetype); Marten Toonder 1976; Bouwers 1979; 'Heer Bommel ontdekt door Neanderthalers' 1985 (beer als archetype); Meijers 1985; De Vries-Ek 1985 (Bommel als archetype); Marten Toonder 1986-2 (archetypen); De Vries-Ek/Pepplinkhuizen 1986 (beer als archetype); Gielissen 1988-1; Schouten 1988 (archetypen); Van Ginneken 1990 (psychologie, archetypen); Hamerlynck 1994 (archetypen in Rommeldam); Hurkmans 1994 (archetypen); Van der Waa 1995; Van Ouwerkerk 1995/1996 (dromen, archetypen); Doorman 1996 (de archetypische wetenschapper); Können 2008-1 (invloed Jung); Können 2008-2 (Jung); Bossema 2010 (drie archetypische wetenschappers); ■ Schlingemann 2010 (archetypen); De Kok 2011 (Dorknoper als archetype); Klukhuhn 2012; Eiso Toonder 2012-1 (Tom Poes, archetypen); Können 2013 (archetypen in de Bommelsaga); Tjeu van den Berk 2014 (Marten Toonder en Jung); Oosterheert 2018-4

Zie ook: Dieren (algemeen), Jung

Archieven Van Spanning 1975 (krantenarchief Tweede Kamer); Eiso Toonder 1990-2 (uit het familiearchief); Van Hartingsveld 1995-2 (beeld en geluid); 'Nalatschap Toonder in Letterkundig Museum' 2005; Bakker 2010; Kammer 2010; Alderlieste 2011-1; Hanssen 2011 (Letterkundig Museum); Hazeu 2011-1; Hazeu 2011-2; Eiso Toonder 2011; Driebergen 2019a-36; Welsink 2019

Atoombom/Kernenergie (*Kern*)energie 1977; Gevers Leuven 2006 (atoomwapens); Van Lente 2006 (atoombom in het stripverhaal); Driebergen 2019-a12 (en de draak)

Zie ook: Wetenschap/Techniek; Sickbock; De atoomtrillingen

Attractieparken Bomans 1955 (opening miniatuurstad Rommeldam, maatschappij); Bommel 1955 (welkom in Rommeldam); Euwe 1955 (opening Rommeldam); 'Madurodam krijgt concurrentie' 1955 (bouw); 'Miniatuurstad Rommeldam' 1955; 'Oosterwijk werd verlost' 1955 (opening); 'Ollie B. Bommel en Tom Poes' 1955 (bouw, opening); Pennewip 1955 (opening, burgemeesterswoning); 'Rommeldam heeft nu al last van woningnood' 1955 (opening); 'Rommeldam (her)opent zijn poorten' 1955 (toespraak Godfried Bomans); *Rommeldam in Oosterwijk* 1955 (programma-boekje); 'Rommeldam in Oosterwijk' 1955 (bouw); 'Rommeldam: de stad van Tom Poes' 1955; 'Rommeldam straks voorstad van Oosterwijk' 1955 (aanleg); 'Tom Poes komt tot leven' 1955 (bouw); 'Maak van het sprookje geen werkelijkheid' 1956; 'Enig respijt voor heer Bommel' 1959 (faillissement Rommeldam); 'Moeilijkheden in Rommeldam' 1959; Bakker 1988; Koppelaar 1988-2; Lammers 1989 (plan van Rob van Santbrink om Rommeldam op ware grootte te bouwen in Zandvoort aan Zee); 'Toonder

Index personen

Agterberg, A.C. (Tony) (liefhebber, verzamelaar) ‘Het zijn levendige figuren’ 1991; ‘Verzamelaar T. Agterberg’ 1993; Nijmeijer 1996-3; Ard Schouten 1997; Crul 1999; ‘Heer Bommel’ 2000; Van der Hoeven 2000

Alderlieste, Arnoud (Bommelkenner) Van Essen 2011; Roosendaal 2016

Amerongen, Martin van (journalist, redacteur) Esser 1988; Marten Toonder 1989; Kemps 1993

Arens, Henk (Bommelkenner) ‘Een groot man’ 2005, ‘Mijn clubgenoten’ 2009 (en de MTCV)

Baaijens, Nico (Facebookgroep-beheerder) Koijsck 2019-1

Back, Carla (Toonder Studio’s) Ligtelijn 1994-2; Smit 1999; Ronner 2012

Barendsen, Jan (verzamelaar) Arens 2005-1

Barnhoorn, Rob (vertaler) Van Veen 2018-3, 2020-3

Becker, Marijn (liefhebber, verzamelaar) Roest 1994

Beek, Albert van (tekenaar, schilder) Dijkstra 2010

Beel, L.J.M. (politicus) De Boer 2020-2

Beets, Nicolaas (letterkundige) Barnhoorn 2019-3; Schlebaum 2019

Beets, Tjalling (liefhebber, verzamelaar) ‘Emoties van een heer van stand’ 2010

Benningshof, Ton (liefhebber) Belt 2002; ‘Benningshof’ 2003

Berge, Domien ten (leraar Nederlands, Bommelkenner) Van Oudheusden 1974; Engeland 1976; Ten Houten 1976; Van Lierop 1976; Meier 1976; Nijmeijer 1976; Jan Gerhard Toonder 1976; ‘Th.W.’ 1976; Wesselink 1976; Van Hattum 1977; ■ Mendels 1977;

Swanenburg 1979 (Panda); Tjoeng 1982; Tijdink 1983; Meier 1989; Schreuder 1989; Zijlstra 1989; Reiding 1999; ■ Schlingemann 2010

Bloemendaal, Adèle (actrice, zangeres) ‘Adèle, Tom Poes en de grauwe razer’ 1968

Boelhouwer, Jos (uitgever) ‘Eerste Friese Bommelboek’ 1994; Marita de Jong 1994; Roon/Bennink 1994; ‘KS’ 1994; Van Willigen 1995; Lara de Bruin 1996; Wytsma 2001; ‘Bommel niet in Fries’ 2006; Marita de Jong 2006; Van Veen 2018-5

Bolkestein, Frits (politicus) Bookelmann 1996; Van Dijk/Tiemersma 1996; Kotterer 1998

Bomans, Godfried (schrijver, humorist) ‘Oisterwijk werd verlost’ 1955; ‘Rommeldam (her)opent zijn poorten’ 1955 (toespraak); Weijman 1995, 1996; ■ Cornelissen/Nijmeijer 1998; Weijman 1998; Driebergen 2020; Driebergen 2020-a50

Boon, Louis Paul (Vlaams schrijver) Pruis 2001; Van Veen 2005

Bremer, Harke (leraar, vertaler) Buve 1994-4; Krol 1995; ‘Bommelvertaling’ 1996

Bronner, Fred (liefhebber, verzamelaar) Koijsck 2012-1

Bruggeman, Jan (Bommelkenner, medewerker Uitgeverij Panda) Staal 1986; Bremmers/Van Os 1990; Van der Waa 1990-2; Derhaag 1991-1; Le Noble 1991; Wibier 1996 (Uitgeverij Panda); ‘Marten Toonder enthousiast’ 1997; Sanders 1998-3

Brugman, Bert (poppenspeler) ‘De echoput van Tom Poes’ 1960; ‘Tom Poes in televisieland’ 1960; ‘Tom Poes op televisie’ 1960; ‘Toonder kindervriend’ 1960; Verrekijker 1960; Rik 1961; Terink 1974; Blok-Bos 1999

Index auteurs

- Aalpol, Rob 194
Aarts, C.J. 52
Aartsen, J.J. van 105
Abbing, Astrid 181
Abel, Peter zie: Toonder, Eiso J.G.
Adolf, Steven 98
Agterberg, A.C. (Tony) 25, 26, 119,
124, 129, 134, 144, 152, 154, 161
Akers, Hilary 189
Akker, Anja van den 119
Alberts, A. 91
Alberts, Henk 178
Alderlieste, Arnoud 154, 165, 173,
178, 181, 189, 191, 194, 195, 205,
208, 211, 212, 215, 218, 223
Alten, Frans 154
Altena, Ernst van 46
Amelink, Agnes 144, 151
Amelsvoort, Herman van 184
Amerongen, Martin van 100,
124, 134, 144, 151
Ammerlaan, Marianne 165
Ammerlaan, Robbert 165
Amsman, Michael 138, 178
Anbeek, Ton 46
Ancona, Jacques J. d' 165, 195
Andel, Pek van 129
Ankersmit, Frank 205
Apeldoorn, Ger 119
Apon, Marianne 212
Appel, René 138, 165
Arcy Shillcock, Robin d' 195
Arens, Henk 158, 161, 165, 173, 181
Arentzen, Yvonne 158
Argus 67, 74, 92
Arian, Max 51, 52, 81, 92, 100, 116,
165, 195, 216
Arnolds, Herman 89
Arnoldussen, Paul 205
Arp, Piet 124
As, H.H.J. van 76, 119
Atsma, Jan R. 236
Baaijens, Nico 226
Baarle, Xandra van 144
Baer, Reto 105
Baeyens, Mark 74
Bagchus, Tijs 27, 129
Bagijn, Karel 135
Bak, Jaap 212
Bakker, Bart 119
Bakker, Jan 76
Bakker, Jan-Hendrik 100, 112,
165, 189
Bakker, Marcel 60
Bakker, Kees de 72, 89
Baks, Evelien 195
Balk-Smit Duyzentkunst, Frida
184
Bank, Jan 52
Bantzinger, Anne-Rose 139
Barend, Sonja 76, 191
Barnhoorn, Rob 24, 189, 195, 205,
218, 226, 227, 232
Bartels, Bianca 165
Barten, Egbert 150
Bast, W.L. 92
Batenburg, Joël 151
Bavel, Ine van 139
Becks, Joske 33
Beek, Mats 227
Beckum, Paul van 72
Beek, Dick van 139
Beek, J. van 44
Beek, Peter van 119, 139, 158
Beekman, M. 52
Beentjes, Panc 205
Beer, Opa 194
Beer, Peter de 212
Beijer, Gert 139
Beishuizen, Piet 28, 37
Bekkering, Persis 195
Beldman, Timothy 154
Belleman, Bas 165
Bellm, Vincent 223, 227
Belt, Jan 154
Bennink, Ton 123
Berends, Lambiek 173
Berends, Rob 208
Berendsen, Eric-Jan 139
Berendsen, Nico 89
Berg, Jaap de 165
Berg, Arie van den 116
Berg, Erik van den 109, 148, 181
Berg, Helma van den 109, 124
Berg, Hennie van den 212
Berg, Peter van den 75, 148, 158,
162
Berg, Rien van den 116, 119, 144,
154, 195, 205, 212, 223
Berge, Domien ten 23, 60, 63–65,
67, 103, 119
Berge, Henk ten 64
Berge, Jeroen ten 129
Bergen, Hans van 116
Berger, Peter 44, 46, 47, 55
Bergh, Hans van den 44, 93, 116
Bergh, Thomas van den 165
Bergman-Olieman, Carina 158